

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО АНГЛОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ЖУРНАЛІСТИКИ

У статті розглядаються лінгвістичні аспекти професійного англомовного спілкування майбутніх журналістів. Виділено низку лінгвістичних особливостей монологічного та діалогічного мовлення. Досліджено їх сутність, роль і значення у розвитку мовленнєвих вмінь і навичок професійного іншомовного спілкування.

Ключові слова: комунікативна компетенція, мовленнєві засоби, лінгвістична ознака, студенти спеціальності «Журналістика», іноземна мова.

Постановка проблеми. Стрімкі економічні, політичні і соціальні зрушення, що відбуваються в Україні, інтеграція країни в Європейське і світове співтовариство висувають нові вимоги до професійної іншомовної підготовки фахівців різних спеціальностей, де «журналістика», звичайно, не є винятком. У законі України «Про вищу освіту» зазначено, що професійна компетенція журналіста повинна включати в себе не тільки знання і навички особи діяти у життєвих та професійних контекстах, інтерпретувати політичні та суспільні явища, але й вміння вести спілкування хоча б однією іноземною мовою. Тому головна задача системи вищої освіти полягає у підготовці висококваліфікованого фахівця, здатного володіти надійними фаховими знаннями іноземною мовою, успішно орієнтуватися в потоках інформації, встановлювати та розвивати ділові і міжкультурні відносини з іноземними партнерами.

На даний момент вже вирішено і розглянуто цілу низку питань щодо формування професійної компетенції, фахової підготовки майбутніх журналістів, серед них проблеми впливу мас-медіа на особистість та суспільство (Д. Бакінгем, О. Богданова, Ж.Гоне); використання матеріалів засобів масової комунікації та іншомовних періодичних видань (Н. Саєнко, В. Усата, О.Федорова, І. Чемерис); компетентнісний підхід у підготовці майбутніх журналістів (Л. Нагорнюк), лінгвістичні аспекти формування англомовної компетенції майбутніх менеджерів, студентів інженерних спеціальностей (І. Каменська, І. Сімкова), лінгвістичні особливості навчання іншомовного писемного мовлення в лінгвістичному вузі (М. Татарінова), проте, незважаючи на дисертаційні та монографічні дослідження, значна частина питань ще не належно висвітлена на сторінках наукових джерел, зокрема лінгвістичні особливості професійного англомовного мовлення студентів журналістського профілю, тому вважаємо за доцільне проаналізувати лінгвістичні особливості комунікативної англомовної компетенції, акцентуючи увагу на ситуаціях усного спілкування (ведення переговорів, участі у міжнародних подіях, форумах, самітах, конференціях, дискусіях, дебатах, тощо), бо саме цей вид є домінуючим у професійній іншомовній діяльності студентів журналістів.

Таким чином, *мета* нашого дослідження – окреслити лінгвістичні особливості професійного англомовного мовлення майбутніх журналістів, зокрема проаналізувати лінгвістичні особливості монологічного та діалогічного мовлення.

У професійній діяльності три чверті свого часу журналіст провидить в епіцентрі процесів особистісного спілкування. Досконалого рівня розвитку професійно-орієнтованого спілкування майбутніх журналістів засобами англійської мови можна досягти при умові врахування лінгвістичних особливостей мовлення. У науковій літературі [4, 190] виділяють дві форми особистісного спілкування – монологічна й діалогічна, вважаючи при цьому, що розвиток комунікативних вмінь стає можливим в умовах діалогічного мовлення.

Монологічне мовлення розуміємо як досить розгорнуте висловлювання однієї особи, що складається з ряду фраз (пропозицій), між якими є логічний і лінгвістичний зв'язок. Воно

займає одну із лідируючих позицій у професійній діяльності журналістів і проявляється в найрізноманітніших усних виступах (теле-, радіокоментар, опис подій, репортаж, кореспонденція, виступ тощо). З метою ефективного оволодіння навичками і вміннями правильного монологічного висловлювання студенти журналісти мають володіти лінгвістичними засобами, серед яких, проаналізувавши низку досліджень, виділяємо: безперервність, розгорнутість фраз, зв'язне мовлення, тематичність, інформативність.

Досліджуючи методику навчання зв'язного мовлення, І.М. Андресян зазначив, що основною лінгвістичною ознакою монологічного мовлення є зв'язність, розрізняючи при цьому "зв'язність думки" (проявляється у композиційно-змістовій єдності повідомлень як результату говоріння), та "зв'язність висловлювання" (засіб вираження змістових зв'язків у ньому). Процес зв'язного мовлення реалізується передусім вмінням організовувати композиційно-змістові структури повідомлення, розкривати змістові компоненти (тема, провідна ідея, головна думка); пропорційно співвідносити змістові компоненти зі структурними (вступ, теза, антитеза, аргументація, переконання, висновок); висловлювати змістові відносини між одиницями різних рівнів, які складають повідомлення відповідними мовленнєвими засобами [1, 70-71].

Як вдало у свій час зауважив професор В. Л. Цвік, "глядач вибирає не стільки самі новини, скільки спосіб їх подачі. Це стимул для зростання професійної майстерності" [9, 5]. Тобто, мовлення журналіста аудиторія оцінює за тим, наскільки воно структуроване, логічне, грамотне, і чи дотримані граматичні, лексичні та фонетичні правила мови. Вміння правильно застосовувати ті чи інші мовленнєві засоби зв'язку між фразами значно підвищує рівень іншомовної комунікативної компетентності фахівця. Наведемо типові мовленнєві засоби міжфразового зв'язку, які, на нашу думку, найчастіше використовуються у професійній діяльності журналіста:

- слова та фрази, які служать основою для початку, продовження та закінчення висловлювань (*To begin with; Well; Firstly; We may begin with; The first point is; From the very start; Leave it at that; To continue; As we have said; Afterwards; Last but not least; etc.*);
- фрази, які виражають особисте ставлення мовця до відповідної ситуації (*I am inclined to believe that; To begin with; Speaking of well; Let's leave it at that; People say; etc.*);
- фрази, які доповнюють інформацію (*Not to mention the fact that; Moreover; That's to say; On the other hand; Owing to the fact that; On the grounds that; etc.*);
- фрази, що передають особисту позицію інших людей (*People often claim that; Most people assert that; Contrary to popular belief; etc.*);
- фрази, що передають факти, аргументи, докази, переконання (*They have to; You should/you shouldn't; You ought to; If I were you I'd; Why don't you; etc.*);
- слова, фрази, що виражають причину та наслідок (*Because of the fact that; Due to the fact that; For this reason; etc.*);
- слова, фрази, які допомагають наголосити на важливості даної інформації (*Needless to say; Obviousl; Of course; Clearly; etc.*);
- фрази, що допомагають виразити реальні факти (*As a matter of fact; In practice; etc.*);
- слова, фрази, що допомагають відобразити відмінність між видимістю і реальністю (*At first sight; Apparently; On the face of it; etc.*);
- фрази, що допомагають узагальнювати інформацію (*As a rule; Generally; In general; By and large; etc.*);
- фрази, що констатують обізнаність мовця у тій чи іншій мовній ситуації (*To the best of my knowledge; As far as I know; For all I know; etc.*);
- слова, фрази, які допомагають порівнювати або протиставляти події (*Although; In spite of the fact that; Despite the fact that; At the same time; Even though, etc.*);
- фрази, що виражають докази, факти, переконання (*Take my advice; With a view to; Because of; You ought to; etc.*);

- фрази, що передають погодженість або непогодженість стосовно певної ситуації (*I completely agree; It's a good idea; That's not true; I cannot accept it; I completely disagree with; No way; etc.*);
- фрази, які розкривають переваги та недоліки (*One disadvantage of; Another disadvantage of; One other disadvantage; A further disadvantage of; etc.*).

Проаналізувавши найбільш уживані види професійного спрямованого монологу, услід за Т.О. Петровою, ми виявили, що на граматичному рівні монологічне мовлення журналіста характеризується використанням таких граматичних особливостей як: теперішньої неозначеної, минулої неозначеної, майбутньої неозначеної, dokonаної, теперішньої тривалої часових форм, умовного та дійсного способів, неособових форм дієслова, зворотів, конструкцій з герундієм, інфінітивом та дієприкметником (*but for the fact, it would be difficult to win an action, having analyzed the situation, adding it up, to put it mildly, etc.*), формами пасивного стану (*to be reported, to be followed, to have been considered, etc.*), модальних дієслів (*have to, must, may, ought to, needn't have, etc.*), речень із різною синтаксичною складністю (прості, складні, складнопідрядні з підрядними причини і наслідку, підрядними означальними і додатковими, складносурядні).

Ще однією мовленнєвою ознакою монологічного мовлення є його тематичність (співвіднесеність висловлювання з досить загальною темою). Будь-яке монологічне висловлювання має свою комунікативно-смыслову організацію. Перш за все, навчання монологічного мовлення вирізняється за наявності «розмовних тем», які, у свою чергу, діляться на ряд підтем або мікротем. В.Л. Скалкін зазначив найбільш поширені, на його думку, тематичні комплекси, які є предметом розмови: людина (її дії, стан, успіхи, невдачі, характер, власні думки, діяльність); подія (в суспільно-політичному, соціально-економічному житті, явища реальної дійсності); річ (будь-яка річ навколишнього середовища, яка стає об'єктом дослідження) [7, 9]. Але Є. І. Пассов зазначає, що "... організація матеріалу в традиційні теми недостатньо ефективна" [3, 30]

Наголошуючи на такій ознаці як тематичність, не слід забувати про інформативність, яка проявляється у впорядкованості існуючих в монолозі логічно пов'язаних суджень, саме логічний зв'язок відображає взаємозв'язок предметів і явищ самої дійсності. Якщо ж предмети дійсності не будуть пов'язані між собою, то й судження, що відображають ці предмети, логічно будуть не пов'язаними і тому вивести із них якесь нове твердження буде не можливо.

Монологічне мовлення завжди зв'язне, контекстне, його зміст має насамперед задовольняти вимогам послідовності й доведеності у викладі. Ситуація є відправним моментом для монологу, потім він відривається від неї і створює своє середовище – контекст [4]. Тому монолог, як стверджує В. Л. Скалкін, є контекстуальним, однак не слід забувати і протиставляти контекстуальність ситуативності — властивій рисі діалогічного мовлення.

Ще одна лінгвістична особливість, яка, на нашу думку, має бути врахована у процесі навчання студентів журналістів усного монологічного мовлення англійською мовою – це безперервність та розгонутисть висловлювань.

Монологічне мовлення мовця, а саме журналіста, як правило, не обмежується однією фразою і триває протягом деякого часу, не перериваючись, завдяки чому досягається завершеність думки. Закінчуючи свою фразу, він має передбачати початок наступної, що вміліше він спрогнозує наступне висловлювання, то менше буде інтервалів, зупинок, необґрунтованих пауз між фразами в монолозі.

Розгорнутість мовлення виявляється в його логічному, послідовному та якісному розвитку. Направленість висловлювання мовця проявляється у повноті викладу інформаційного матеріалу, його уточненні, поясненні, обґрунтуванні тощо.

Для успішної організації професійно іншомовної діяльності журналісти повинні володіти також навичками і вміннями професійного іншомовного діалогічного мовлення, адже професійно орієнтований діалог, на нашу думку, є ефективним засобом засвоєння спеціальності іноземною мовою. Для спеціалістів з вищою освітою, в нашому випадку журналістів,

діалогічне мовлення стає не тільки засобом отримання інформації з оригінальних джерел, але й засобом передачі інформації, а також професійного спілкування. Однією з найважливіших лінгвістичних особливостей діалогічного мовлення є його ситуативний характер, тобто, зовнішні "обставини, в яких відбувається спілкування: місце, час, особистість партнера (партнерів), соціальні ролі учасників тощо" [2, 66]. Комунікативні ситуації у професійній галузі передбачають певний набір тем, що варіюються залежно від виробничої діяльності комунікантів. Журналіст – це людина, яка постійно працює з аудиторією і для неї. Слід завжди пам'ятати, що журналіста теж бачать і слухають, тому говорити потрібно професійно, щоб мовлення фахівця розуміли і слухали із задоволенням. Як відомо, створення умовних, штучних ситуацій під час навчання професійного іншомовного мовлення значно підвищує рівень готовності студентів до справжньої, природної комунікації.

Відповідно до робочих програм дисциплін зі спеціальності «Журналістика» для навчання комунікації студентів журналістів можна визначити такі теми:

1. Journalism on TV.
2. The specificity of journalist presenter in Dialogical show programs and entertainment TV projects.
3. Crisis communication. Policy actions in a crisis situation.

Як відомо кожна тема має свої підтеми і "специфічні поняття". Наприклад тема 2 *The specificity of journalist presenter in Dialogical show programs and entertainment TV projects* може містити такі підтеми:

2. 1. Talk show - in Ukrainian and Foreign airwaves.
2. 2. The specificity of space bridge conducting.

Ситуацію спілкування за темою 2.1. *Talk show - in Ukrainian and Foreign airwaves* можна описати за такими параметрами:

- а) місце проведення: «Савік Шустер Студіос»;
- б) підприємства, установи, організації: «Кіностудія ім. О. Довженко»;
- в) учасники: журналісти, політичні діячі, політологи, соціологи, діячі мистецтва, представники громадських організацій, закордонні спостерігачі;
- г) об'єкти : стенограма;
- д) події: професійні дискусії;
- е) дії: обговорення найважливіших подій тижня, підведення підсумків, опитування аудиторії під час опитування, надання аргументів тощо;
- ж) текст: презентація англійською мовою.

У діалогічному мовленні кожне нове висловлювання обумовлене ситуацією і попередніми висловами (контекстом), причому велику роль відіграють різного роду кліше і шаблони. Звідси випливає ще одна лінгвістична особливість діалогічного мовлення – клішованість. Як мовленнєвий стандарт, кліше виконує ряд функцій – використання виразів дозволяє значно заощадити час, сприяє швидкій і точній передачі інформації, що значно полегшує спілкування. Майстерність журналіста полягає в тому, щоб не тільки вміло оперувати фактами, а й правильно їх оцінювати та інтерпретувати. Тому, беручи до уваги цей факт, ми дійшли висновку, що діалогічне спілкування буде більш успішне в тому випадку, якщо журналіст буде презентувати свою думку, використовуючи такі види кліше:

1) кліше, що виражають абсолютну впевненість (*I'm strongly convinced...; I'm sure...; I'm definitely agree...; etc.*);

2) кліше, що передають нейтральне ставлення (*I think so...; An example of this would be...; I would like to clarify...; etc.*);

3) кліше, що передають власний досвід комуніканта (*As far as I know...; As I can remember...; To the best of my knowledge...; etc.*);

4) кліше, що виражають засудження тої чи іншої думки (*I disagree with the position of...; I don't not share your point of view...; I have just the opposite idea...; etc.*);

5) кліше, що виражають сумніви мовця (*I am not quite sure that...; I agree to the point but...; It seems to me doubtless because...; etc.*);

6) кліше, що виражають прохання мовця (*I would like to ask a question...; Could you tell me more about...; Can you confirm the fact...; etc.*).

Характерною мовленнєвою особливістю діалогічного мовлення є його еліптичність, наявність "готових" мовленнєвих одиниць, слів-заповнювачів пауз. Еліпс розуміють як стилістичну фігуру, яка полягає в тому, що один із компонентів висловлювання в мовленні не згадується, "опускається" з метою надання мовленню мовця більшої виразності, динамічності, художньої виразності. Особливо характерний синтаксичний еліпс для діалогічного мовлення журналістів через такі чинники: 1) передавання інформації позамовленнєвими каналами; 2) опора на щойно викладені мовленнєві висловлювання (свої чи співкомуніканта); 3) поєднання першого і другого чинників [8, с. 15].

Іншою вагомою лінгвістичною особливістю діалогічного мовлення є фразеологічність. Вдало вжитий фразеологічний зворот оживляє діалогічне мовлення, насичує його образами експресивного й стилістичного забарвлення, робить його емоційним.

Вважаємо за доцільне у навчанні студентів-журналістів професійного англомовного діалогічного мовлення прослуховувати на заняттях різні типи діалогів, які б містили мовні кліше, еліптичні конструкції та фразеологізми, що значно б збагатили їхнє знання лінгвістичних одиниць і сприяли ефективності англомовного професійного орієнтованого спілкування.

У фаховій діяльності журналістів фразеологічність проявляється в насиченості розмовної мови професійно орієнтованими фразеологічними одиницями. Фахова або професійна фразеологія, варійована залежно від спеціальності й зорієнтована на більш вузьку галузь вжитку. Таким чином, у складі фахового фразеологічного словника журналістів можна виокремити фразеологізми, що містять історичну, економічну, культурну, краєзнавчу інформацію, суспільно-політичні фразеологізми тощо: *I shall never be able to resist temptation because I shall always be telling myself that I may as well be hanged for a sheep as a lamb...; our country ran into a few economic problems...; once the president like that has got his claws into the authority it's curtains for us...; the yellow press delights in the sensational...; etc. Використання даних фразеологічних одиниць ми розуміємо як прояв історичності, економічності, політичності, суспільності даних висловлювань, що реалізують властивості словосполучень досягати більшої щільності, стійкості, підвищеного інформаційного та емоційно-експресивного забарвлення за рахунок образного переосмислення словосполучення в цілому або його компонентів.*

Втілюючи фразеологічну одиницю в мову журналістського матеріалу, прагнучи до органічного поєднання її з кожною конкретною ситуацією, журналісти вдаються здебільшого до заміни традиційних компонентів такої одиниці словами, які утворюють з контекстом одне тематичне ціле: „Our daily **budget**...” (ВС, 2008, 21 червня), пор. традиційне: Our daily bread; „Through hardship to the **market**...” (ВС, 2008, 30 вересня), пор. традиційне: Through hardship to the stars; тощо.

Проаналізувавши роботи як закордонних, так і вітчизняних вчених (О.М. Баранова, К.М. Богачової, Т.І. Винокур, Г.Г. Левченка, Н.Р. Петранговської, Н.Ю. Шведова, Л. П. Якубинського), ми відібрали ряд лінгвістичних особливостей, які, на нашу думку, характеризують монологічне та діалогічне англомовне мовлення фахівців журналістського профілю: зв'язність (володіння мовними засобами міжфразового зв'язку), тематичність, інформативність, контекстуальність, безперервність та розгорнутість фраз, ситуативність, використання мовних кліше, реплік, лексична еліптичність, фразеологічність, стилістична диференційованість.

Відповідно, вважаємо, що формування професійної іншомовної компетентності журналістів буде успішним за умови використання зазначених лінгвістичних особливостей монологічного й діалогічного мовлення, які забезпечать створення фундаменту вмінь і сприятимуть якісному продукуванню висловлювань у процесі професійного спілкування.

Перспективи подальшої роботи полягають у дослідженні соціально-психологічних передумов формування вмінь професійного спілкування журналістів.

Список літератури:

1. **Андреасян И.М.** Методика обучения связной речи в VIII классе школы с преподаванием ряда предметов на английском языке / И. М. Андреасян: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Минск, 1979. – 194 с.
2. **Бацевич Ф.С.** Основы комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
3. **Пассов Е.И.** Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: пособие для учителей иностранных языков / Е. И. Пассов. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
4. **Пассов Е.И.** Ситуация, тема, социальный контакт / Е. И. Пассов // Общая методика обучения иностранным языкам. – М.: Русский язык, 1991. – С. 162 – 173.
5. Родионова Е. В. Психология формирования и развития личности / Е.В. Родионова. – М.: Наука, 1981. – С. 177–197.
6. **Савина С.Н.** Внеклассная работа по иностранным языкам в средней школе / С. Н. Савина. – М.: Просвещение, 1991. – 160 с.
7. **Скалкин В.Л.** Обучение монологическому высказыванию (на материале английского языка) / Скалкин В. Л. – К.: Рад. школа, 1983. – 118 с.
8. **Скалкин В.А., Рубинштейн Г.А.** Речевые ситуации как средство развития неподготовленной речи / В.А. Скалкин, Г.А. Рубинштейн. – В кн.: Общая методика обучения иностранным языкам. Хрестоматия. – М.: Русский язык, 1991. – 435 с.
9. **Цвик В.Л.** Телевизионная журналистика : учеб. пособие / В. Л. Цвик. – 2-е изд., перераб. и доп. —М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2009. – 495 с.

С.А. Коновальчук

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО АНГЛОЯЗЫЧНОГО ОБЩЕНИЯ СТУДЕНТОВ ФАКУЛЬТЕТА ЖУРНАЛИСТИКИ

В статье рассматриваются лингвистические аспекты профессионального англоязычного общения будущих журналистов. Выделен ряд лингвистических особенностей монологической и диалогической речи. Исследована их сущность, роль и значение в развитии речевых умений и навыков профессионального иноязычного общения.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, речевые средства, лингвистический признак, студенты специальности «Журналистика», иностранный язык.

S.A. Konovalchuk

LINGUISTIC ASPECTS OF PROFESSIONAL ENGLISH COMMUNICATION FOR STUDENTS OF JOURNALISM FACULTY

The article deals with the linguistic aspects of professional English communication of future journalists. A number of linguistic features of monologues and dialogues have been defined. Their essence, role and significance in the development of speech ability and skills of professional foreign communication have been researched.

Key words: communicative competence, speech means, linguistic feature, students of journalism faculty, foreign language.

